

Vintyuk Yu.V.

National University «Lviv Polytechnic»

INFLUENCE OF GLOBALIZATION AND INTEGRATION PROCESSES IN A SOCIETY ON THE CONTENTS OF TRAINING OF FUTURE PSYCHOLOGISTS

Summary

The article investigates an impact of globalization and integration processes in the society in the educational system, including the contents of training of the future psychologists in domestic higher education institutions (HEIs). An overview of the literature on the subject is made; as a result the views of experts on the impact of globalization and integration processes in the society in the national education system are found out. The effect of educational reform in the contents of training at local universities is considered; the influence processes in modern higher education on the contents of training of the future psychologists is set. The conclusions of the conducted are made and prospects for further research in this direction are outlined.

Keywords: integration and globalization processes in a society, a reform of the educational system, contents of the future psychologists training.

УДК 378.147

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Гаврилова О.В.

Миколаївська філія

Київського національного університету культури і мистецтв

У статті проаналізовано поняття «соціокультурна компетенція» і «соціокультурна компетентність». З'ясовано, що соціокультурна компетенція окрім мовленнєвого прояву охоплює й інші сфери: це й розуміння особливостей і ціннісне ставлення до іншої та своєї культури. Встановлено складові соціокультурної компетенції. Приділено увагу дослідженню шляхів формування соціокультурної компетенції студентів нефілологічного профілю, що може бути забезпечене завдяки участі у спільній колективній роботі як у межах діяльності ВНЗ, так і через взаємодію з громадськими об'єднаннями, волонтерську діяльність в Україні і за кордоном, туристичну активність, участь у проектній діяльності у межах навчально-виховної роботи під час аудиторних занять та дозвілля.

Ключові слова: професійна підготовка, соціокультурна компетенція, соціокультурна компетентність, складові соціокультурної компетенції, шляхи формування соціокультурної компетенції.

Постановка проблеми. У сучасних умовах, коли європейська інтеграція стала стратегічним пріоритетом зовнішньополітичної діяльності України, у майбутніх фахівців актуалізується потреба у набутті соціокультурних компетенцій: ціннісного ставлення до своєї та інших культур, розуміння соціокультурних відмінностей, здатності до міжкультурної комунікації тощо. Соціокультурна компетенція сприяє універсалізації якостей особистості як складова загальної та професійної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі формування соціокультурної компетенції досліджували зарубіжні (М. Бірам, Е. Боголюбова, Дж. Вальдес, Х. Гадамер, Б. Гершунський, І. Зимня, В. Зінченко, В. Ледньов, Б. Ліхачова, Н. Розов, І. Самохвалова, В. Сафонова, П. Сисоєва, В. Соколова, С. Чехова, Н. Щуркова та інші) і вітчизняні (Г. Бал, І. Бех, В. Буряк, А. Капська, С. Гончаренко, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремінь, В. Мадзігон, Н. Нічкало, С. Савченко, О. Сморочинська, Т. Шиян та інші) науковці. Більшість вітчизняних досліджень була пов'язана із формуванням соціокультурної

компетенції особистості в процесі вивчення іноземних мов (Н. Бачинська, І. Голуб, І. Воробійова, Н. Галькова, С. Козак, О. Квасник, Ю. Кузьменко, Л. Рудакова, В. Сафонова).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У психолого-педагогічній літературі відсутнє однозначне визначення поняття соціокультурної компетенції. Недостатньо досліджені особливості соціокультурної складової у структурі професійних компетенцій фахівця, а також ґрунтовного дослідження потребує аналіз шляхів формування соціокультурної компетенції в освітньому процесі вищої школи як складової професійної підготовки майбутнього фахівця нефілологічного профілю.

Мета дослідження. Метою даної статті є уточнення сутності поняття «соціокультурна компетенція» та з'ясування його компонентів, розробка шляхів формування соціокультурної компетенції студентів – майбутніх фахівців нефілологічного профілю.

Виклад основного матеріалу. У 2016 році на Всесвітньому економічному форумі у Давосі

були встановлені критерії, які будуть важливі для успішного фахівця у 2020 році: комплексне вирішення проблем, критичність мислення, креативність, управління людьми, координація дій з іншими, емоційний інтелект, формування суджень та прийняття рішень, сервіс-орієнтація, взаємодія, ведення переговорів, когнітивна гнучкість [12]. Компетентнісний підхід у сучасній освіті має забезпечити вищий рівень компетентності суб'єкта навчання (І. Бех) [3, с. 27–28]. Компетентнісний підхід вимагає нового змісту підготовки, використання сучасних педагогічних технологій, створення інноваційного освітнього середовища у вищій школі, неперервної освіти. Ми розділяємо позицію О. Шапран [11] у тому, що дотримання компетентнісного підходу у ВНЗ спрямоване на комплексне засвоєння різних знань і способів практичної діяльності протягом життя шляхом підвищення кваліфікації та самоосвіти, завдяки яким майбутній фахівець набуває здатності успішної власної реалізації в професійній діяльності, соціальної самостійності, мобільності, вільно орієнтуватись у навколишньому середовищі та успішно вирішувати складні завдання.

Проаналізуємо визначення поняття «соціокультурна компетенція».

У дослідженні ми дотримувались дефініції компетентності (за А. Хуторським) як володіння людиною відповідною компетенцією, включаючи особистісне ставлення до неї і предмету діяльності [10]. У цьому розумінні компетенція ідеальна, нормативна, моделює якості випускника, результатом її набуття є компетентність. Освітня компетентність реальна, відноситься до особистості, існує «тут і зараз».

Соціокультурну компетенцію визначають як ключову, що є запорукою ефективної участі у соціальній діяльності та професійному зростанні. Соціокультурну компетенцію більшість науковців досліджує у межах комунікативної компетенції. Ю Кузьменко розглядає дане поняття «як комплекс відповідних мовленнєво виражених та позамовних знань, умінь, навичок учнів адекватно спілкуватися іноземною мовою в умовах усної мовленнєвої міжкультурної комунікації» [5, с. 6].

Вважаємо що соціокультурна компетенція окрім мовленнєвого прояву охоплює й інші сфери: розуміння особливостей і ціннісне ставлення до іншої та своєї культури.

Як систему уявлень про основні національні традиції, звичаї, особливості країни, мова якої досліджується, а також систему навичок та вмінь узгоджувати свою поведінку згідно з цими поняттями розглядає соціокультурну компетенцію О. Коломінова [4].

М. Максимець характеризує соціокультурну компетенцію як здатність особистості через адекватне розуміння та повагу до інших мов, культур і релігій виявляти активну і відповідальну життєдіяльність у соціумі на засадах демократичності, гуманізму, толерантності тощо [6].

П. Сисоєв вивчає соціокультурну компетенцію як рівень знань соціокультурного контексту використання іноземної мови, а також досвід спілкування і використання мови в різних соціокультурних ситуаціях [9]. Науковець визначає такі складові елементи соціокультурного

компоненту: засоби соціокомунікації, тобто сукупність прийомів і засобів усної та письмової передачі інформації представниками культури або субкультури; національна ментальність, або спосіб мислення представників певної культури або субкультури, який визначає їхню поведінку й очікування подібного від комунікантів; національні здобутки (наука та мистецтво, історія та релігія), а також національні парки, історичні заповідники тощо [8, с. 14].

У. Андрусак вказує, що соціокультурна компетенція має такі складові: країнознавчі, лінгвокраїнознавчі та соціолінгвістичні знання; вміння та навички мовленнєвої та немовленнєвої поведінки; навички практичного застосування надбаних соціокультурних знань і вмінь [1].

В. Сафонова визначає такі складники соціокультурної компетенції: *загальнокультурна компетенція*: знання про міста, організації, предмети, факти, дії та операції в різних сферах життя; фактичні знання про країни, мова яких вивчається; основні географічні, демографічні, політичні дані; категорії буття (конкретні, абстрактні, живі, неживі) та їх взаємовідносини (часові, асоціативні, аналітичні, логічні, причинно-наслідкові тощо); *країнознавча (культуроснавча) компетенція*: сукупність знань про країни, мова яких вивчається, та сукупність культурно-маркованих мовних одиниць: американізми, топоніми, антропоніми, зооніми, назви політичних реалій, суспільних громадських організацій, торговельних марок, назв фірм, крамниць, транспорту, одягу тощо; *лінгвокультурознавча компетенція* (термін Н. Ішханяна): вміння використовувати країнознавчі та фонові знання про країни, мова яких вивчається; лінгвокраїнознавчий мінімум словникового запасу мови; факти, норми та цінності національної культури; специфіку вербальної та невербальної поведінки, яка прийнята в певній культурі; *лінгвокраїнознавча компетенція* включає лінгвокраїнознавчі, соціоетнологічні та культурологічні знання і вміння; соціальна компетенція: здатність вступати в комунікативні відносини з іншими людьми, орієнтуватися в ситуації та керувати нею [7].

Зауважимо, що соціокультурна компетенція передусім сприяє оцінці спільних і відмінних рис між культурами, допомагає відрізнити упередження та позбавлятися їх, зараджує толерантному ставленню до інших культур, створює підґрунтя для міжкультурних обмінів. Вона також схиляє до формування ціннісного ставлення до культури, допомагає діяти свідомо у власній країні та за кордоном, сприяє формуванню норм поведінки та цінностей, які посилюють прагнення і здатність до відповідальності за особисту діяльність. Набуття студентами соціокультурної компетенції обумовлює їх вміння підлаштовувати власну поведінку відповідно до особливостей і норм іншої країни.

Ураховуючи особливості роботи зі студентами нефілологічного профілю, вважаємо, що більша увага у формуванні соціокультурної компетенції приділяється загальнокультурній та країнознавчій (культуроснавчій) компетенціям (фактичні знання про країну, народ, його ментальність, суспільно-політичний устрій, основні географічні, демографічні, політичні дані, інформація про ви-

датних діячів, здобутки культури, побут, традиції, тощо). На практиці вони можуть бути застосовані через соціальну компетенцію – здатність вступати в ефективні комунікативні відносини з іншими людьми, орієнтуватись у комунікативній ситуації, що постійно змінюється, та керувати нею; враховувати особливості етикету і невербальної поведінки, соціальних норм поведінки та соціального статусу учасників комунікації).

Звернемо увагу на шляхи формування соціокультурної компетенції студентів нефілологічного профілю.

Ефективність процесу формування соціокультурної компетенції може бути забезпечена завдяки участі у спільній колективній роботі як у межах ВНЗ, так і через взаємодію із молодіжними громадськими об'єднаннями, волонтерською діяльністю як в Україні так і за кордоном тощо.

Практичне набуття соціокультурної компетенції може реалізовуватись через туристичну активність, що розгортається в контексті репрезентативної дозвілєвої культури і виступає як соціокультурна константа суспільного розвитку. Вона може бути представлена у таких формах роботи: екскурсії, таборування, міжнародні подорожі, квести, джемборі тощо.

Туристична активність являє собою соціально обумовлену систему взаємодії людини (соціальної групи, соціуму) зі світом, яка передбачає наявність особливих механізмів – цінностей, мети, аттитюдів, соціальних потреб і мотивів, інтересів і настроїв, специфічну просторову мобільність й інституціалізовану комунікацію, а також соціокультурні стандарти – узагальнені принципи оцінки соціальних дій і цілей поведінки суб'єктів (О. Щетиніна).

Сприяють набуттю практичного досвіду, окрім традиційних практичних форм роботи ВНЗ, волонтерська та туристична діяльність за кордоном, що може бути ефективною лише через спілкування іноземною мовою, пізнання і закріплення особливостей лінгвокультурознавчих та лінгвокраїнознавчих компетенцій, формування складників соціокультурної компетенції.

Читання художньої та науково-публіцистичної літератури, інформації з інтернет-видань (бажано мовою оригіналу).

Застосування інтернету, ІКТ-технологій як освітнього ресурсу.

Участь у проектній діяльності як у межах навчально-виховної роботи під час аудиторних занять та дозвілля (наприклад, етнофестиваль, тиждень європейської культури тощо).

Практичне підкріплення теоретичних знань надасть студентській молоді індивідуального досвіду діяння як єдності пізнавального досвіду та досвіду перетворення. На думку І. Беха «Набуття досвіду діяння вимагає управління з боку викладача не тільки індивідуально виконуваною професійно-навчальною діяльністю студента, а й видами спільної професійно-навчальної діяльності, тобто взаємодією студента з педагогом і ровесниками. Це необхідно тому, що розвиток особистості здійснюється не тільки через вдосконалення її індивідуальної предметної діяльності, а й через удосконалення її зв'язків, видів спілкування з оточенням» [2]. Участь у спільній колективній роботі збільшує професійно-навчальну діяльність і підвищує мотивацію суб'єктів пізнання. Саме у групових видах роботи створюються умови для вчинкової взаємодії, за якої розвивається морально-духовна сфера студента, його базові ціннісні орієнтації.

Висновки і пропозиції. Однією з головних цілей у вищих навчальних закладах має стати формування соціокультурної компетенції, що допоможе майбутнім фахівцям зайняти у суспільстві місце, яке б найповніше відповідало їх потребам та можливостям. Застосування компетентнісного підходу до підготовки спеціалістів передбачає усвідомлення всіма суб'єктами освітнього процесу кінцевої мети своєї діяльності: підготовку фахівця, який усвідомлює суспільну значущість своєї професії, володіє професійними компетенціями, здатного вирішувати різноманітні задачі професійної практики, готового до інноваційної діяльності у фаховій сфері, мотивованого на високопродуктивну працю. Соціокультурна компетенція виступає як мета і результат підготовки студентів до соціокультурної взаємодії у світі та суспільстві.

Соціокультурна компетенція передбачає: вміння особистості свідомо враховувати знання про власну культуру і культури інших країн у процесі міжкультурної комунікації (у широкому значенні); здатність до ведення діалогу культур; сформованість загальнолюдських ціннісних світоглядних уявлень, толерантне ставлення до інших світових культур, уміння взаємодіяти з іншими людьми в полікультурному суспільстві; адекватно сприймати, аналізувати та оцінювати соціокультурні відомості про Україну й світ.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у дослідженні організації навчального процесу з акцентом на практичне застосування набутих умінь і навичок задля забезпечення ефективного формування соціокультурної компетенції студентів.

Список літератури:

1. Андрусак У. Окремі аспекти підготовки вчителів до формування соціокультурної компетенції молодших школярів на початковому етапі мовної освіти / У. Андрусак // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2012. – № 6 (Ч. 3). – С. 138.
2. Бех І. Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті / І. Д. Бех // Вища освіта України. – 2009. – № 3 (додаток 1). Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи»: методологія, теорія, технології». – С. 21-24.
3. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 2 (63). – С. 27-31.
4. Коломинова О. О. О формировании социокультурной компетенции у младших школьников / О. О. Коломинова // Иноземные языки. – 1997. – № 3. – С. 39-41.
5. Кузьменко Ю. В. Методика формування соціокультурної компетенції учнів основної школи в процесі навчання англійського діалогічного мовлення / автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет. – К., 2007. – 22 с.

6. Максимець М. Формування соціокультурної компетенції у процесі вивчення іноземної мови / М. Максимець // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2006. – Випуск 21. – С. 211-218.
7. Сафонова В. В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций / В. В. Сафонова. – Воронеж: Истоки, 1996. – 238 с.
8. Сысоев П. В. Язык и культура: в поисках нового направления в преподавании культуры страны изучаемого языка / П. В. Сысоев // Иностранные языки в школе. – 2001. – № 4. – С. 12-17.
9. Сысоев П. В. Социокультурный компонент содержания обучения американскому варианту английского языка: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук / П. В. Сысоев. – Тамбов, 1999. – 20 с.
10. Хуторской А. Ключевые компетенции и образовательные стандарты / А. Хуторской // Эйдос: интернет-журнал. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm> – Назва з екрана.
11. Шапран О. Реалізація компетентнісного підходу в системі неперервної освіти / О. Шапран // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди». – 2013. – Вип. 28, Т. 1. – С. 319-324. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gvnpdpu_2013_28_1_62.pdf – Назва з екрана.
12. 10 ключевых навыков до 2020-го [Електронний ресурс]. – Режим доступа: https://www.eduget.com/news/10_klyuchevykh_navukov_do_2020-go-909 – Назва з екрана.

Гаврилова Е.В.

Николаевский филиал

Киевского национального университета культуры и искусств

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ НЕФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ

Аннотация

В статье дан анализ понятий «социокультурная компетенция» и «социокультурная компетентность». Выяснено, что социокультурная компетентность кроме речевого проявления охватывает и другие сферы – понимание особенностей и ценностное отношение к своей и другим культурам. Установлены составляющие социокультурной компетенции. Уделено внимание исследованию путей формирования социокультурной компетенции студентов нефилологического профиля: может быть обеспечено благодаря участию в совместной коллективной работе, как в рамках деятельности вуза, так и через взаимодействие с общественными объединениями, волонтерскую деятельность в Украине и за рубежом, туристическую активность, участие в проектной деятельности в рамках учебно-воспитательной работы во время аудиторных занятий и досуга.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, социокультурная компетенция, социокультурная компетентность, составляющие социокультурной компетенции, пути формирования социокультурной компетенции.

Navrylova O.V.

Nikolaev Branch

of Kiev National University Culture and Arts

FORMATION OF SOCIOCULTURAL COMPETENCE IN STUDENTS WHO ARE NOT PHILOLOGISTS

Summary

The concept of «Socio-Cultural Competence» is analyzed in this article. The article shows that the socio-cultural competence, along with the demonstration of speech, also covers other spheres: it is the understanding of peculiarities, values, and attitudes of their own culture as well as other cultures and the value attitude to the own and different culture. The components of the socio-cultural competence are determined. Attention is paid to the research of how socio-cultural competence is formed in students with non-philological profiles. This can be achieved through the participation in the common collective work in both the university, and through the cooperation with associations, and voluntary activities within Ukraine and abroad. These activities consist of tourism, as well as participation in projects within the context of the teaching and educational process during the classroom teaching and leisure time.

Keywords: training, socio-cultural competence, components of the social and cultural competence, socio-cultural competence is formed in students with non-philological profiles.